

Национален съвет за журналистическа етика

РЕШЕНИЕ

№ 6/15.03.2024 г.

Комисията по журналистическа етика на свое редовно заседание на 15.03.2024 г. в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: Нели Огнянова

ЧЛЕНОВЕ: Александър Кашъмов
Бойко Василев
Весислава Антонова
Гена Трайкова
Диляна Илиева
Даниела Тренчева
Ирина Недева
Илия Вълков

изслуша доклад по жалба с вх. № 11-003/2024 г. на Г.К. срещу Българското национално радио, програма *Хоризонт*, предаване *Политически некоректно*, водещ П. В., *Коментар на П. В.: Образованието, глупако!*, излъчен на 20 януари 2024 г. и публикуван на сайта на БНР. В жалбата се твърди, че е осъществено нарушение на Етичния кодекс на българските медии от страна на *Българското национално радио*.

I. ПРОЦЕДУРА

1. Жалба с вх. № 11-003/2024 г. се отнася до твърдено нарушение на Етичния кодекс на българските медии, осъществено чрез предаването *Политически некоректно* на БНР, като по-специално в жалбата се посочва нарушение чрез коментара на водещ, озаглавен *Образованието, глупако!*
2. Ирина Недева и Илия Вълков не участват в обсъждането.
3. Жалбата е подадена в допустимия от правилника срок.
4. КЖЕ обсъди допустимостта на жалбата, жалбата е допустима.
5. Представено е становище от *Българското национално радио*.

II. ЖАЛБА

Жалбата е от Г.К. от гр. С. Според жалбоподателката

1. В коментара няма ясно разграничаване между факти и мнение.
2. Коментарът на П. В. „Образованието, глупако!“ има ясно изразен пропаганден характер по следните причини, подробно обосновани в жалбата:

- Първо, развива се популисткия наратив за властта срещу „народа, който знае истината“. П.В. влиза в ролята на говорител на „истината“, която „повечето наши

сънародници разбират“. Но всъщност чрез въздействие върху емоциите той формира обществени нагласи, възгледи и разделения. Той ни информира коя е „истината“ за успешното развитие на нашето общество, която всички трябва да приемем за вярна, защото народът я разбира. Всъщност това е „истина“, която П. В. „спуска“ на народа за приемане и изпълнение, защото в текста няма и намек, че тя подлежи на обсъждане. В разглеждания коментар „истината“ е за ролята на образованието, но утре със същия метод могат да бъдат спуснати много опасни „истини“, които народът автоматично ще приеме и изпълни. Рационалният анализ на „истината“ в разглеждания коментар показва, че П. В. е пропуснал да дефинира какво представлява и как се мери „успехът на обществото“ и „просперитетът на държавата“. Затова не може да се оцени дали „задълбоченото познание преди всичко за родното, за българското“ ще е достатъчно за просперитета на държавата. Описанието на „истината“ подсказва, че ще градим общество от родолюбци, които са готови да работят за държавата ни. Но тъй като визията за обществото не е дефинирана, това може да означава, че ще превръщаме младежите във войници, готови да умрат за родината си и ще мерим успеха във войни. Изглежда идеалът на П. В. е обществен ред, в който личността служи на общество, а той скрито убеждава обществото, че това е единствено правилният идеал, като внушава, че това са разбиранията на народа. Като цяло „истината“ в коментара П. В. е пълна с лозунги, което също показва, че текстът е форма на пропаганда.

Според В. народът има способността да „разбира „истината“ за широк кръг обществени въпроси, включително войната и мира, геополитиката, икономиката, конкретни елити, които стават „виновни“ за скриването на истината. Тези „истини“ са стратегически подбрани, за да уцелват най-чувствителните теми и да предизвикват най-голям гняв и разделение и да карат хората да приемат истините за живота, които някой им внушава. По този начин чрез повторение се внушава на обществото какво трябва да мисли и кой е добър и кой лош. Лошият е този, който говори нещо различно от това, което народът чувства, разбира и иска. А какво да мисли народът определят кукловодите.

Второ, подсилват се страховете и гнева, които съзнателно бяха създадени със слуховите за премахване на „Аз съм българче“ от учебната програма, „Школо“ продава на чужденци данните на децата, Т. заличава Русия от учебниците. П. В. разказва за „разсъжденията на народа, който чул слуха за „Аз съм българче“. Като „внушава, че „Свободна Европа“ е медия на властта, а медиите и властта заговорничат срещу народа.“, той предлага на слушателите фалшив прочит как стихотворението „Аз съм българче“ „може да бъде извадено от учебната програма. Щом като близки до властта медиите говорят за това, значи като нищо ще стане, разсъждават много хора.“. Според жалбоподателя този измислен сюжет „означава нещо специално само в конспиративния разказ, който пропагандата налага, за да дискредитира медиата и хората да не четат или вярват на материалите, които се публикуват там. [...] Всъщност приказките на П. В. целят да подкопаят доверието в медиите и гражданското общество, за да се чува само гласът на неговата група, всички да приемат и никой да не оспорва неговите идеи.“

Трето, в разказа за случая „Школо“ П. В. внушава, че използването на частни фирми за обработката на данни представлява отказ от основни функции на държавата, което не е вярно. Функцията на държавата е образование, а обработката на данни е спомагателна дейност, която държавата може да възлага на външен държавен или частен

доставчик на услуги. В. твърди, че *„Лишаването на държавата от основните ѝ функции води до просперитет само на малцина“*. *„А колкото повече държавата отстъпва, толкова по-зле живеят мнозинството от хората“*.

В жалбата се подчертава, че във въпросното предаване *„става въпрос за пропаганда, а тя нарушава журналистическите стандарти. Това е измама, защото с емоции и манипулации се внушават идеи. Свободата на словото не означава, че трябва да се допуска измамата.“*. В заключение Г. К. посочва, че методите на водещият на предаването *„Политически Некоректно“* за пропаганда са описани в статия, публикувана на сайта за борба с дезинформацията, финансиран от ЕС, EUvsDisinfo – Storytelling and Disinformation.

Искането е КЖЕ да постанови нарушение на Етичния кодекс на българските медии.

III. РАЗПОРЕДБИ ОТ ЕТИЧНИЯ КОДЕКС НА БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ, ЧИЕТО НАРУШАВАНЕ СЕ ТВЪРДИ

1. ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ДОСТОВЕРНА ИНФОРМАЦИЯ НА ОБЩЕСТВОТО

1.1 Точност

1.1.1 Ще предоставяме на обществото точна и проверена информация и няма преднамерено да скриваме или изопачаваме факти.

1.1.2 Няма да публикуваме информация, за която знаем, че е невярна.

1.1.4 Ясно ще разграничаваме фактите от коментарите и предположенията.

IV. СТАНОВИЩЕ НА ОТВЕТНАТА СТРАНА

Получено е становище от ответната страна БНР. В него се посочва, че

- *От журналистическа гледна точка коментарът е публицистичен жанр, в който размислите, тезите и заключенията на автора доминират и той предполага по-свободен поглед върху темата. Коментарът има „за цел да покаже мнението на автора публично“, както е записано и в Редакционните стандарти на БНР. В случая ясно е обозначено, че съдържанието е коментар, с което е изпълнена т. 1.1.4 от Етичния кодекс на българските медии.*
- *БНР оспорва оценката за пропагандния характер на коментара, тъй като „се поставя под въпрос свободният избор на тема, повод за журналистически коментар.“ Допускането за „фалшив прочит на тезата в „Свободна Европа“ не се споделя. Според БНР както авторите в „Свободна Европа“ имат право да споделят своите идеи свободно, същото се отнася и за журналиста П. В.*
- *Според практиката на Европейския съд по правата на човека, в рамките на правото на изразяване на мнение се включват идеи и информация, не само такива, които се възприемат благосклонно, но и такива, които засягат, шокират, смущават държавата или части от населението, като такива са изискванията на плурализма, толерантността и ширококомисието, без които няма демократично общество.*
- *Текстът на жалбата стъпва на силно генерализирани, свободни изводи и непотвърдени твърдения, употребени избирателно в подкрепа на основната теза на жалбоподателя, отправяйки спорни внушения за журналистическите качества, роля и цели на журналист на БНР. Твърденията на жалбоподателя не кореспондират с изискванията за „правото на*

свободно изразяване на мнения“ (чл. 10, ал.1., т.1 от ЗРТ), на чл.11., ал.1., който гласи, че „всяко мнение може да бъде изразявано свободно в медийните услуги“.

V. ФАКТИ

Запис от предаването *Политически некоректно* от 20 януари 2024 г. може да се чуе на сайта на БНР. Отново на сайта на БНР е публикуван и поредният коментар на П. В. под заглавие *Коментар на П. В.: Образованието, глупако!* Текстът е публикуван изцяло. В него водещият информира слушателите за три събития:

- публикация в сайта *Свободна Европа* за *Аз съм българче*, която навежда на мисълта, че стихотворението ще отпадне от учебната програма;
- придобиването на българска компания, която разработва образователен софтуер (електронни дневници за средното образование) от британска компания, „за което много граждани мислят, че ще доведе до злоупотреба с лични данни“;
- твърдяно изказване на министъра на отбраната Т. Т., от което следвал логичният извод, че „от учебниците по история трябва да отпаднат положителните споменавания на Русия“

В един сайт се появи текст, според който изучаването на стихотворението „Аз съм българче“ пречело на интеграцията на малцинствата у нас. Сигурно никой нямаше да обърне внимание на тази неособено интелигентна дописка, ако тя не беше публикувана именно във въпросния сайт. „Свободна Европа“ е медия, която много често споделя позициите на властта – както на българската, така и на чужбинската. Съответно напълно естествено е допускането, че след като в близък до властта сайт се появява статия с определено внушение, следващата стъпка е тази власт да предприеме мерки по осъществяването на идеите, на които въпросният сайт дава трибуна. И е напълно естествено хората да повярват, че стихотворението „Аз съм българче“ може да бъде извадено от учебната програма. Щом като близки до властта медии говорят за това, значи като нищо ще стане, разсъждават много хора.

Втори пример. Образователната платформа „Школо“, с чиито електронни дневници работят повечето училища у нас, беше продадена на британския доставчик на образователен софтуер „Джунитър Едюкейшън“. Това предизвика опасения, че със събраните в „Школо“ данни може да бъде злоупотребено. Това също е напълно нормално опасение. Просто нашите отговорни лица, политици, министри, висши администратори, отдавна са доказали, че много малко се интересуват от защитата на българските национални интереси. Ето защо много хора логично си мислят, първо, че и в този конкретен случай има опасност от злоупотреби с данните на български граждани и, второ, държавата няма да стори нищо, в случай че подобна опасност действително съществува.

В случая с функционирането и продажбата на „Школо“ има и друг много важен момент. От самото начало на прехода грантовите анализатори и политици ни обясняват, че всичко държавно е ужасно, а всичко частно е великолепно. Тоест ако искаме да просперираме, трябва да лишим държавата от всички ѝ важни функции и да ги прехвърлим на частния сектор. Само че събитията в най-развитите държави по света отдавна показаха колко грешна е тази концепция. Лишаването на държавата от основните ѝ функции води до просперитет само на малцина. А колкото повече държавата отстъпва, толкова по-зле живеят мнозинството от хората. Разбира се, че българската държава би могла да създаде модерна и добре работеща образователна платформа, а не да оставя това в ръцете на частниците, които могат да си правят каквото

искат със събраните данни. Само че за да се случи това, би трябвало да имаме загрижени за съдбата на страната политици, а не просто изпълнители на чужди поръчки.

И още нещо много обезпокоително, свързано с образованието, чухме тези дни. Министър Т., който явно вече е решил, че освен страхотен военен специалист, е и абсолютен експерт в историческата сфера, иска пренаписване на учебниците по история. Стремежът му изглежда е те да отговарят на политически коректната днешна идеология и затова оттам трябвало да отпаднат всички положителни споменавания на Русия. А след като фактите пречат на евроатлантическия плам, значи фактите трябва да бъдат заличени. Поне това е логичният извод от идеята да бъдат пренаписани учебниците по история.

VI. МОТИВИ

КЖЕ разгледа жалбата, запозна се с предаването, с публикацията на сайта на Българското национално радио и с постъпилото становище на Българското национално радио.

По т.1.1.1. Точност. Обсъждането на КЖЕ се съсредоточи върху етичните аспекти на твърденията на водещия П. В., характеризирани като „Коментар на водещия“ – с което се акцентира върху авторския характер на казаното. Позициите на В. са в ясна жанрова форма – коментар. Жанрът „коментар“ се свързва с лична интерпретация на събитията и общественото радио в предоставеното становище приема, че именно в този смисъл, като лично мнение, твърденията на В. ще бъдат разбрани от слушателите: това не е информационен текст – т.е. не би трябвало слушателите да приемат мнението на водещия за факт. КЖЕ вече е имала възможност да се произнесе по отношение на жанра „коментар“, например в решение по жалба 07-043 срещу изданието *Сега* за коментари в рубриката *Наблюдател*, и е приела, че коментарите са оценъчни текстове, които при това не е задължително да съвпадат с гледната точка на редакцията). Но в случая с авторския коментар в изданието *Сега* КЖЕ установява, че от гледна точка на обществения интерес коментарът не изопачава факти, а използваните квалификации са сатирични.¹

По подобен начин КЖЕ е анализираща и авторски коментар на В.Н. в 24 часа². И според това решение авторските коментари не са априорно изключени от зоната на анализ: „така е в обществените дискусии, там се сблъскват и мнения, които са неприемливи за част или дори за мнозинството от участниците [...] стига да не се преминават границите на чл. 10, ал. 2 от Европейската конвенция за правата на човека.“ КЖЕ се е занимавала и с авторски коментар на П. В. по жалба 10-005³. В този случай КЖЕ е анализираща „има ли предели за свободата на

¹ <https://mediaethics-bg.org/wp-content/uploads/2021/04/%D0%A0%D0%B5%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%E2%84%96-5-%D0%BE%D1%82-2021-%D0%B3.-%D0%BF%D0%BE-%D0%B6%D0%B0%D0%BB%D0%B1%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%A1.%D0%98.-%D1%81%D1%80%D0%B5%D1%89%D1%83-%D0%A1%D0%B5%D0%B3%D0%B0-1.pdf>

² <https://mediaethics-bg.org/wp-content/uploads/2023/12/%D0%A0%D0%B5%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%E2%84%96-29-%D0%BE%D1%82-2023-%D0%B3.-%D0%BF%D0%BE-%D0%B6%D0%B0%D0%BB%D0%B1%D0%B0-10-024a-%D0%BD%D0%B0-%D0%9C.%D0%98.%D0%93.-%D1%81%D1%80%D0%B5%D1%89%D1%83-24-%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%B0.pdf>

³ Решение по жалба 10-005 срещу Политически некоректно

изразяване в жанра „коментар“ и, ако отговорът е положителен, дали водещият е преминал допустимите предели с твърденията си“.

Комисията продължава да следва именно този стандарт – **авторският коментар е лична интерпретация, но квалифицирането на наратив като авторски коментар не го изключва от зоната за преценка за спазване на етичните стандарти.**

При преценката си по т.1.1.1. КЖЕ се ръководи от двете изисквания в разпоредбата: (1) да се предоставя на обществото точна и проверена информация и (2) да не се скриват или изопачават факти. И в трите примера, използвани за развитие на тезите на автора в коментара му, няма факти, подкрепящи твърденията – нито че стихотворението „Аз съм българче“ ще отпадне от учебника, нито че с данните на учениците ще бъде злоупотребено, нито че от учебниците ще отпадне научният исторически разказ. Ако направим паралел със съдебната практика, ще установим, че според съда авторските тези в коментар не подлежат на оценка за истинност, *на преценка подлежи обаче верността на изнесените факти, като отговорността на ответника може да бъде ангажирана в случай на тяхната невярност и само доколкото засягат неблагоприятно адресата и техният автор не е проверил достоверността на тези факти.*⁴ Авторът знае, че подобни изводи нямат фактическа основа, поради което използва похвата да твърди, че „някои хора се обезпокояват, че това може да се случи“. Така общественото радио БНР се оказва в позиция да разпространява какво „някои хора“ „логично си мислят“, защото това е „напълно естествено допускане“ и до какви изводи „логично стигат“ от това, което министърът „изглежда си мисли“ (изразите, с които се внушава какво е логично и напълно естествено са подчертани по-горе в текста).

Етичният кодекс изисква да се разпространява точна и проверена информация и да не се изопачават фактите. В случая сме изправени пред един известен на науката похват за дезинформация – публикацията не се позовава на факти, защото такива няма (стихотворението не отпада, позитивните факти за Русия не се заличават, личните данни на българските деца не изтичат) – а на твърдени чувства, вярвания и допускания на „някои хора“ или „много хора“.

Отделно от това авторският коментар съдържа и други твърдения без фактическа основа, напр. че *частниците могат да правят каквото си искат с личните данни*. Фактът е, че европейските норми се отнасят еднообразно за администраторите на лични данни без оглед вида на собствеността. Така че примерът с Школо е базиран на напълно изопачено представяне на сделката и ефектите от нея и е използван като повод да се противопоставят напълно несъстоятелно публично и частно.

Отговорността за спазване на изискването за точност се обосновава на по-голямо основание за електронните медии, тъй като според практиката на ЕСПЧ „Аудиовизуалните медии, като радиото и телевизията, имат особено важна роля. Поради способността си да предават съобщения чрез звук и изображения, такива медии имат а по-незабавен и мощен ефект от

⁴ Решение на СГС №127 I2024 г. по делото Еуролаб срещу К. П.

печата⁵. Функцията на телевизията и радиото в дома на слушателя и зрителя допълнително засилва тяхното въздействие⁶. Освен това, особено в отдалечени региони, телевизията и радиото могат да бъдат по-лесни достъпни в сравнение с други медии.⁷

Обществените радио и телевизия на още по-голямо основание – поради общественото финансиране и обществената си мисия – трябва да следват най-високите демократични медийни стандарти безкомпромисно.

На основа на казаното КЖЕ приема, че авторският коментар на тема *Образованието, глупако!* в предаването *Политически некоректно* на БНР **представлява нарушение на т. 1.1.1 от Етичния кодекс: Ще предоставяме на обществото точна и проверена информация и няма преднамерено да скриваме или изопачаваме факти.**

По т. 1.1.5 от ЕК. КЖЕ има възможност да се произнеса и по спазването на разпоредби от Етичния кодекс на българските медии, които не са изрично посочени в жалбата. По разглеждания казус КЖЕ обсъди отново прилагането на разпоредбата на т. 1.1.5. за медиен плурализъм. Известно е, че съществува и паралелно законово изискване за *плурализъм във всяко едно предаване*. КЖЕ вече е имала възможност да установи, че принципът *медиен плурализъм*, който според БНР е защитен чрез избрания съботно-неделен формат на предаването *Политически некоректно*, не се реализира на практика и слушателите не могат да си съставят информирано мнение по засегнатите в конкретната съботна емисия теми, тъй като няма множественост на гледни точки. Водещият оборва и опровергава позиции, чиито автори не са представени, за да могат да ги обяснят или защитят. Така е и в посочените три случая – предмет на авторския коментар. Отново той застава в позиция на разкриващ истината по отношение на авторите от *Свободна Европа*, собствениците на *Школо* или министър Т.

Според практиката на ЕСПЧ системата на обществените медии е необходима за правилното функциониране на демокрацията и от нея се очаква „да предава безпристрастни, независими и балансиращи новини, информация и коментари и в допълнение предоставя а форум за обществено обсъждане, в който може да има възможно най-широк спектър от гледни точки и мнения изразено⁸. В допълнение ЕСПЧ е подчертавал, че *БНР, като обществен оператор, носи отговорност за изявления, направени в ефир*⁹.

КЖЕ потвърждава позицията си, че „важен открит въпрос е, че на сайта на БНР се публикува авторската позиция на водещия по определени теми, но няма ясни индикации за позицията на самото обществено радио по съответните теми.“¹⁰

⁵ *Animal Defenders International v. the United Kingdom* [GC]; § 119; *Pedersen и Ваадсгаард срещу Дания* [GC], § 79; *Jersild срещу Дания*, § 31

⁶ *Маноле и други срещу Молдова*, § 97; *Мърфи срещу Ирландия*, § 74

⁷ *Маноле и други срещу Молдова*, § 97

⁸ *Маноле и други срещу Молдова*, § 101

⁹ вж. *Nenkova-Lalova v. Bulgaria*, §59--60, *mutatis mutandis*, *Radio France and Others v. France*, № 53984/00, § 24, ECHR 2004-II

¹⁰ Решение по жалба 10-005 срещу *Политически некоректно*

Комисията отново потвърждава наблюдението си за липса на многообразие на гледните точки и, констатира неизпълнение на т. 1.1.5 *В коментарите и анализите ще се стремим да представяме разнообразни мнения и гледни точки.* Нещо повече, Комисията констатира и липса на реакция на БНР по решенията на КЖЕ, засягащи дефицитите на този формат с липсваща възможност за сблъсък или обмен на идеи. Комисията няма данни за нарушение по т.1.1.2.

На основата на събраната информация и направения анализ, във връзка с чл. 17, ал. 1 от Правилника за дейността, Комисията за журналистическа етика прие следното

РЕШЕНИЕ:

КЖЕ обсъди баланса между свободата на изразяване и другите защитени от закона права и ценности и намира жалба с вх. № 11-003/2024 г. за **основателна** по т.1.1.1. *Ще предоставяме на обществото точна и проверена информация и няма преднамерено да скриваме или изопачаваме факти и т. 1.1.5. В коментарите и анализите ще се стремим да представяме разнообразни мнения и гледни точки.*

Съгласно Правилника за дейността на Комисията за журналистическа етика решението да се изпрати на заинтересованите страни в 7-дневен срок от приемането му.

Председател на КЖЕ:

Нели Огнянова

Изпълнителен директор на

Фондация НСЖЕ :

Ева Петрова